

Paweł Zapendowski

Kurs Dramaturgii

Rywalka

Bohaterka

**wywiad
z Juliette
Binoche**

Paweł Zapendowski

Kurs Dramaturgii

wydawnictwo e-bookowo.pl

© Copyright by Paweł Bitka Zependowski 2022

Wybrane teksty dramatyczne omawiane w *Kursie* można zamówić: www.e-bookowo.pl
Dla uczestników *Kursu dramaturgii* teksty omawianych sztuk Pawła Zependowskiego są bezpłatne.

Akademia Pisania

ISBN 978-83-8166-291-8

Wydawca: Wydawnictwo internetowe e-bookowo
www.e-bookowo.pl
Kontakt: wydawnictwo@e-bookowo.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Kopiowanie, rozpowszechnianie części lub całości bez zgody wydawcy zabronione.
Wydanie I 2022

SPIS TREŚCI

WSTĘP	6
1. CZYM JEST DRAMATURGIA	10
2. ZANIM COŚ SIĘ WYDARZY	12
3. AKCJA – CO SIĘ WYDARZYŁO	15
4. IDEA – O CZYM TO JEST	17
5. TEMAT – JAKI JEST „MÓJ DRAMAT”	19
6. FORMA – JAK TO OPISAĆ, POKAZAĆ, PRZEDSTAWIĆ	23
7. KONSTRUKCJA – WOLNOŚĆ I OGRANICZENIA	24
A. TRZY CZĘŚCI POMARAŃCZY.....	25
B. ROZWIĄZANIE.....	29
C. EKSPOZYCJA.....	33
D. KONFLIKT.....	36
E. PUNKTY ZWROTNE.....	40
8. CEL	52
9. MOTYWACJA	58
10. SCENA	63
A. JEDNA SCENA Z <i>PANNY JULII</i>	65
11. DRABINKA	71
12. SPOSÓB NA NARRACJĘ	75
A. TU I TERAZ – TRZY JEDNOŚCI.....	75
B. RESTROSPJEKCJA.....	79
C. MONOLOG.....	82
D. KILKA ŚWIATÓW.....	92
E. KABARET, COLLAGE I TEATR W TEATRZE.....	93
13. BOHATER	98
A. MÓJ BOHATER.....	100
B. BEZ BOHATERA.....	100
C. RYWALKA, RYWAŁ.....	102
D. PARTNER.....	105
E. POSTAĆ.....	108
F. POSTACIE DRUGIEGO PLANU, EPIZODY.....	111
14. RACJA, SENS, KONKLUZJA	113
15. ZNALEŹĆ SWÓJ GATUNEK (TRAGEDIA, KOMEDIA...)	115
16. JĘZYK JAKIM SIĘ MÓWI	116
17. Z JEDNYM DRAMATEM POZNAJMY SIĘ BLIŻEJ	121
A. <i>PANNA JULIA</i> AUGUSTA STRINDBERGA.....	121
B. <i>AMADEUSZ</i> PETERA SHAFFERA.....	123

18. TEKST UKOŃCZONY I WYSTAWIENIE.....	128
W STRONĘ JULII – WYWIAD Z JULIETTE BINOCHÉ.....	131
LISTA TEKSTÓW DO PRZECZYTANIA.....	135
LISTA FILMÓW DO ZOBACZENIA.....	136
PAWEŁ BITKA ZAPENDOWSKI.....	136
KURS DRAMATURGII.....	137

Wstęp

Rewelacyjnym uczuciem jest napisać sztukę teatralną i zobaczyć ją na scenie w wykonaniu aktorów. Przeżyć chwilę, gdy reżyser i aktorzy, ludzie zwykle zapracowani, pełni ambicji i własnych pomysłów, spośród wielu sztuk starych, nowych i najnowszych wybierają tekst przez nas napisany. Nasz tekst! Śmieją się, wzruszają, zaczynają dyskutować o problemach w nim zawartych. Zastanawiają się jak go wystawić, jakie zaprojektować kostiumy, kto ma wystąpić w głównej roli, a kto w epizodach. Jak to osiągnąć? Cóż, nie jest to proste, lecz jest możliwe. Wystarczy pisać i uczyć się. Jeśli w osiągnięciu tej satysfakcji *Kurs Dramaturgii* okaże się użyteczny, satysfakcja będzie i moja.

Kurs jest nastawiony na rozwiązanie problemów – warsztatowego, artystycznego, ideowego, emocjonalnego. Porusza najważniejsze aspekty sztuki dramatopisarskiej: budowę dramatu, scen, rodzaje narracji, charakter bohatera, cel i motywację postaci scenicznej, język jakim się mówi, ideowe przesłanie tekstu. Zagadnienia są krótko omówione na przykładach z repertuaru dramatycznego i filmowego – od m.in. *Hamleta* Szekspira, *Panny Julii* Strindberga, *Emigrantów* Mrożka, *Monologów waginy* Enserl i *Factory* Bauersimy, po filmy lubiane, jak *Testosteron*, *Amadeusz*, *Człowiek z marmuru*. Omawiam również moje sztuki teatralne: *Jestem jaka jestem*, *Jak z Almodovara*, *Trakl nieskończony* i *Leo Lipski Story – Miłość na Miodowej*. Na końcu każdego rozdziału znajdują się zadania do wykonania. Niektóre z pozycji zalecanych do przeczytania dostępne są bezpłatnie w internecie, a część z nich można zamówić u wydawcy.

Uczymy się przez całe życie. Nasza nauka pisania trwa praktycznie nieustannie przy pisaniu postów, mejli, artykułów, felietonów, książek, sztuk teatralnych i scenariuszy. Nieraz już na samym początku napotykamy na problem, który może zniechęcić do dalszej pracy. Przychodzi mi na myśl skojarzenie z filmem *Osiem i pół* Federico Felliniego. O przygodach reżysera (w głównej roli wystąpił Marcello Mastroianni) przeżywającego kryzys. Ten film dowodzi, że i w naszej historii jaką wymyślamy i zamierzamy przedstawić innym, wszystko może się wydarzyć, włącznie z kryzysem. Bohater przeżywa swój kryzys związany z wiekiem, zawodem, życiem prywatnym i rodzinnym, a dramaturg zmagają się z warsztatowymi problemami, jak tę historię opowiedzieć.

W *Kursie* przedstawię zasady jakimi rządzi się dobra dramaturgia – pojawią się tzw. złote myśli, bez których nie ma warsztatu zawodowca. Będę czerpał z repertuaru dramaturgii oraz klasyki kina, jako

że za dobrym filmem stoi zawsze dobry scenariusz, czyli to, co jest w branży na wagę złota.

Dlaczego repertuar filmowy? Współczesny teatr używa języka filmu i telewizji (internetu) tak często jak języka tradycyjnego teatru. Media się przenikają i anachronizmem byłoby upierać się, że któreś rozwiązanie jakiego użyjemy w dramacie jest stricte filmowe. *Dogville* Larsa von Triera to sfilmowany teatr. Teatralna komedia *Bóg* Woody Allena to uteatralnione kino. Dramaturgia potrzebuje nowej energii jaką daje obraz elektroniczny, montaż krótkich ujęć, epizodów, twarz pokazana w detalu, sampling efektów dźwiękowych, interakcja z widownią. Filmy mocniej też zapadają w naszą pamięć niż sztuki teatralne i łatwiej do nich dotrzeć.

Kurs prowadzi poprzez różne aspekty sztuki dramaturgii. Nie jest kompendium wiedzy o dramacie. Jest skierowany na praktykę. Jego celem jest zachęta do uważnego przemyślenia różnych aspektów – warsztatowego, ideowego, artystycznego – aby, jakby na zasadzie echa, później już podczas własnej pracy literackiej skorzystać z odkryć i olśnień, jakie zrodziły się podczas lektury.

W centrum zainteresowania *Kursu* znajduje się dobry dramat, czyli umiejętność napisania ciekawego tekstu na scenę. Widz dzisiaj reaguje podobnie jak dwa i pół tysiąca lat temu w czasach tragików greckich. Gdy bohater walczy z całym światem, albo choćby tylko z własnym obłudą, jeśli jego historia zostanie umiejętnie przedstawiona przez dramaturga będzie ją oglądać z zainteresowaniem szeroka widownia.

Kurs ten ma charakter wykładu raczej subiektywnego. Oprócz przedstawienia uniwersalnych zasad rządzących dziełem dramaturgicznym, obiektywnie sprawdzonych w wielu wybitnych dziełach, zawiera subiektywny punkt widzenia, czyli eksponuje to, co ja sam lubię w teatrze, filmie, co mnie interesuje i wzrusza. Jest tu trochę tak, jak w klasycznym sporze między „psychologami” a „ludźmi czynu”, w którym nie ma wygranych. Ktoś, kto lubi psychoanalizę, kto uwielbia sięgać wstecz do dzieciństwa bohatera, nie znajdzie uznania u behawiorysty nastawionego na „tu i teraz”. I na odwrót, ktoś kto lubi psychologię nie porozumie się dobrze z kimś, kto od niej ucieka, uważając, że jest niemodna lub że niepotrzebnie komplikuje życie. Jak różne można pisać dramaty, tak różne są szkoły pisania.

Na końcu *Kursu* zapraszam na spotkanie z gwiazdą kina **Juliette Binoche**. W wywiadzie jakiego mi udzieliła opowiada o roli Panny Julii w sztuce Augusta Strindberga. Wystąpiła w niej w maju i

czerwcu 2012 w paryskim teatrze Odéon. Oprócz refleksji związanych z rolą, aktorka opowiada o życiu i sztuce – dwóch sferach jakie od tysięcy lat łączy subtelna, tajemnicza Alchemia, której na imię **Dramaturgia**.

(Namawiam do wydrukowania *Kursu* na papierze. Łatwiej będzie go czytać i robić notatki.)

Dziękuję Wydawcom, Autorom i Tłumaczom tekstów scenicznych wymienionych na końcu Kursu, z których zostały zaczerpnięte krótkie cytaty. Dzięki nim omawiane problemy warsztatowe zostały zilustrowane adekwatnymi przykładami z literatury dramatycznej.

czym jest dramaturgia

1. Czym jest dramaturgia

Odpowiedź jest prosta i można ją odnaleźć w Wikipedii, lecz nie o takie wyjaśnienie nam chodzi. Pytanie brzmi: czym dramaturgia jest dla nas. Czy jesteśmy związani z nią uczuciowo, czy chcemy aby była bardziej sposobem na zarabianie pieniędzy? Czy razem z nią chcemy poznawać świat i naturę człowieka? Samych siebie? Czy chcemy dzięki niej komunikować się z innymi, coś wyjaśnić, wytłumaczyć, coś wyrazić, albo wyznać coś intymnego, jak robi to poeta w wierszu. Przekonać innych ludzi do naszych poglądów politycznych, światopoglądu? Czy dramaturgia nas bawi? Na te pytania należy znaleźć samemu odpowiedzi. Czym dramaturgia, teatr, kino są dla nas. Jestem przekonany, że pokazywanie życia takim jakim się je zna w dramacie jest potrzebne. Teatr pomaga żyć. Gdyby teatr nie pomagał ludziom żyć, nie byłoby go wcale.

Pisząc komedię *Jak z Almodovara* myślałem o jednym: zabawić ludzi. Zawsze od dziecka sprawiało mi przyjemność rozśmieszanie innych. Pisząc tragikomedię *Jestem jaka jestem* chciałem opowiedzieć mój wiek XX. Gdy znalazłem osobę z ciekawym życiorysem, korzystając z niego jak z materiału, mogłem spełnić ten zamiar. Pisząc *Kokainę*, biograficzny dramat o Georgu Traklu, chciałem udać się z poetą w najdalszą podróż. W świat wyobrażony, świat halucynacji, spotkań z sacrum i... demonem samozagłady, w wizje sprowokowane narkotykiem. Bez Trakla nie miałbym odwagi ani chęci w taką podróż samemu wyruszyć.

Tak wyglądają prawdziwe powody dramaturgicznych zmagani. Są jak najbardziej osobiste. Związane z tym jaki naprawdę jestem, jacy jesteśmy.

W dramaturgii dobrze czuje się ktoś, kto jak dziecko lubi się bawić. To drugi element niezbędny do szczęścia. Pierwszym jest działanie serio, praca, odpowiedzialność. Jego przeciwagą jest element wyobrażony. Zabawa. Gra. Zgrywa. Wymysł. Przebieranka. Dowcip.

Dramaturgia jest powrotem do zabawy z dzieciństwa, gdy na dywanie można było pływać jak po morzu.

Tekst dramatyczny jest mikroświatem. Świat jaki dramaturg chce przedstawić trafia do utworu złożonego z kilkunastu scen, z kilku części (aktów), jest ożywiony przez kilka postaci. Satysfakcja płynie z faktu zmieszczenia wszystkiego czego się chce w jednej rzeczywistości literackiej.

Kurs dramaturgii

Kurs jest nastawiony na rozwiązywanie problemów – warsztatowego, artystycznego, ideowego. Przybliży najważniejsze aspekty sztuki dramatopisarskiej: budowę dramatu, scen, akcji, rodzaje narracji, tworzenie bohatera, cel postaci scenicznej, język jakim się mówi, ideowe przesłanie tekstu. Zagadnienia są omówione na przykładach z repertuaru dramatycznego i filmowego – m.in. „Hamlet” Szekspira, „Panna Julia” Strindberga, „Emigranci” Mrożka, „Monologi waginy” Enserl, „Factory” Bauersimy oraz filmów: „Testosteron”, „Amadeusz”, „Człowiek z marmuru”. Autor omawia również własne sztuki teatralne i słuchowiska: „Jestem jaka jestem”, „Jak z Almodovara”, „Trakl nieskończony”, „Leo Lipski Story – Miłość na Miodowej”. Na końcu każdego rozdziału znajdują się zadania do wykonania. Niektóre z pozycji polecanych do przeczytania dostępne są bezpłatnie w internecie, a część z nich można zamówić u wydawcy. Kurs zamyka wywiad z francuską gwiazdą kina Juliette Binoche. Oprócz refleksji związanych z rolą Panny Julii w paryskim teatrze Odéon, aktorka opowiada o życiu i sztuce – dwóch sferach jakie od tysięcy lat łączy subtelna, tajemnicza Alchemia, jakiej na imię Dramaturgia.